

ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYAL MEDYA ORTAMLARINI KULLANMA DURUMLARINA GÖRE ÇOK KÜLTÜRLÜ EĞİTİME İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ¹

STUDENT TEACHERS' OPINIONS OF MULTICULTURAL EDUCATION BASED ON THEIR USE CASES OF SOCIAL MEDIA: THE CASE OF TURKEY

Nesrin HARK SÖYLEMEZ² - Behçet ORAL³

Öz

Bu araştırmanın temel amacı eğitim fakültesi lisans programlarının son sınıflarında öğrenim gören öğretmen adaylarının sosyal medya ortamlarını kullanma durumlarına göre çok kültürlülüğe ve çok kültürlü eğitime ilişkin görüşlerini değerlendirmektir. Bu amaca uygun olarak çalışmada genel tarama deseninden yararlanılmıştır. Araştırmanın evrenini 2016-2017 eğitim-öğretim yılının güz döneminde Türkiye'deki devlet üniversitelerinin eğitim fakültelerinin son sınıflarında öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın evreni büyük olduğu için çalışma evrenine ulaşmada zaman ve maliyet tasarrufu sağlayabilmek amacıyla örneklem alma yoluna gidilmiştir. Araştırmanın örneklemini, Türkiye'nin her coğrafi bölgesinden 10 devlet üniversitesinin eğitim fakültelerinin son sınıflarında öğrenim görmeye devam eden 443 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarının sosyal medya kullanma durumlarına göre çok kültürlü eğitime ilişkin görüşlerini değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışmada açık uçlu sorular kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistik yaklaşımı kullanılmıştır. Betimsel istatistik teknikleri kapsamında çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitime ilişkin açık uçlu sorulara verilen yanıtlara ilişkin veriler frekans ve yüzde olarak verilmiştir. Açık uçlu sorulara verilen yanıtların frekans ve yüzde değerleri, öğretmen adayları tarafından verilen yanıtlardan yapılan alıntılar ile desteklenmiştir. Araştırmada sonucunda öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun sosyal medya kullanımının çok kültürlü bir bakış açısı kazandırabileceğini düşündükleri, çok kültürlü eğitim sisteminin benimsenmesinin sonuçlarını eğitim sistemi açısından olumlu olarak değerlendirdikleri, üniversite eğitimlerinin çok kültürlü eğitime ilişkin bakış açıları üzerinde olumlu bir etki yaptığını belirttikleri görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Medya, Çok Kültürlülük, Çok Kültürlü Eğitim, Öğretmen Adayları

1745

Abstract

The main purpose of this research is to assess the opinions of the student teachers, currently studying in the final year of BA programs at education faculties, on multicultural education and multicultural according to their use of social media environments. General survey method design was used in this study. The senior student teachers of education faculties at the state universities in Turkey in the fall semester of 2016-2017 academic year constitute the universe of the research. Since the research universe was large, a cluster sampling method was used in order to save time and cost to reach the study universe. The sample consists 443 senior student teachers of education faculties across 10 state universities from each geographical region of Turkey. To evaluate the opinions of teacher candidates about multicultural education according to social media use situations, the following data collection tool was used in this survey an open-ended questionnaire. Descriptive statistical approaches were used to analyze the data. In the context of descriptive statistical techniques, data from open-ended questionnaires on multiculturalism and multicultural education were given in frequency and percentage. Frequency and percentage values given to open-ended questionnaires were supported by quotations from responses given by student-teachers. The results reached as a result of the study are as follows: it was seen that the vast majority of student-teachers believe that the use of social media can provide a multicultural perspective, it was found out that most of the prospective teachers evaluate the results of the adoption of the multicultural education system positively in terms of the education system, it was seen that the vast majority of student-teachers indicated that university education had a positive effect on the aspects of multicultural education.

Keywords: Social Media, Multiculturalism, Multicultural Education, Teacher Candidates

² Dr., Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, nesrin_hark@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6306-5595

³ Prof. Dr., Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, oralbehcet@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6885-1683

1. GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz yüzyılda sosyal medya modern toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelmiş durumdadır. Üstelik hızla yenilenen teknolojik cihazların ve sayıları artan sosyal medya araçlarının bilinmezliği ve nerelere varacağı kestirilememesi sosyal medyayı daha değerli bir hale getirmektedir. Dolayısıyla sosyal medyanın ve onun üzerinden gerçekleşen kitle hareketlerinin birey ve toplum üzerinde giderek daha etkin bir role sahip olacağı söylenebilir (Hoffer, 2003).

Kullanıcıların ağ teknolojileri kullanarak etkileşime geçmelerini sağlayan araç, hizmet ve uygulamalardan oluşan sosyal medya (Boyd, 2008) zaman ve mekân sınırlamasının olmadığı; paylaşım ve etkileşim temelli bir iletişim şeklidir (Bostancı, 2010). Sosyal medya, uygulamaları aracılığıyla bireylere gruplar ve topluluklar arası bağlantıya geçmeleri bakımından kolaylıklar sağlamıştır (Düvenci, 2012). Farklı iletişim şekillerini içerisinde barındıran, karşılıklı etkileşime imkân tanıyan ve küresel bir platform oluşturan bu ortamlar (Castells, 2005), kültürel dönüşümleri beraberinde getirmekte, bireylerin her türlü kültürel alışkanlıklarını değişime uğratmakta (Kızıllı, 2012), bireylerin ve toplumların deneyim, davranış, tutum ve algılarını şekillendirmektedir (Tekinalp ve Uzun, 2004; Griffin, 2003).

Sosyal medya toplumları yönlendirme, kültürü çeşitli şekillere büründürerek yayma gibi birçok şeyi hem çağındaki nesillere hem de gelecekteki nesillere aktarmada oldukça önemlidir. Gündelik yaşamın akışını değiştiren popüler iletişim ortamlarından biri haline gelen sosyal medya (Altunay, 2010), yeni bir kültürel mekân oluşturarak küresel değerlerin, kimliklerin, kültürel yapıların hızlı bir şekilde dolaşım sürecine dâhil olmasını sağlamaktadır. Sosyal medyanın kültürel alanda sahip olduğu bu etki bir yandan homojenleşmiş küresel bir sosyal medya kültürünün inşasına imkân tanırken bir yandan da bu homojen kültürü oluşturan alt kültürlerin kendilerini ifade etmesine imkân tanımaktadır. Bu farklı kültürlerin bir araya gelerek bireylere kazandırdıkları küresel kültür aynı zamanda çok kültürlü bakış açısını da etkilemektedir.

Çok kültürlülük, çoğulculuğu vurgulama, ırkçılıkla ve önyargılarla yüzleşme ve çeşitli bakış açılarından gerçekleri görme durumudur (Nieto ve Bode, 2008). Çok kültürlü anlayış, toplumların kültürel kimliklerini koruma çabalarına, saygı ve hoşgörü çerçevesinde yaklaşır (Köktürk ve Ak, 2013). Çok kültürlülük, bir politika ve sosyal felsefe olarak farklı etnik ve kültürel gruplarla uyum içerisinde yaşayan bir toplum oluşturma, çeşitliliği kabul etme ve değer verme anlayışını ifade etmektedir (Aydın, 2013). Çok kültürlülükte amaçlanan, bütün ırkları, dinleri ve kültürleri bir araya getirerek aralarında oluşabilecek karmaşayı ve çatışmayı engellemek, farklılıkların bir arada barış ve huzur içerisinde yaşayabilmelerini sağlamaktır (Yakışır, 2009).

Banks (2008) çok kültürlülüğü; etnik köken, sosyal sınıf, din, dil, engelli olma, cinsel yönelim ve kültürel özellikler bakımından farklılıkların uyum içerisindeki birlikteliği olarak tanımlamıştır. Reitz (2009)'e göre çok kültürlülük, çeşitliliği kabul etmek ve kültürleri tek bir kültür altında toplamak yerine eşit bir şekilde yaşamalarını sağlamaktır. Bu bağlamda çok kültürlülük, bir kültüre sahip topluluğun kimliğinin, yaşam tarzının, inançlarının ve önem verdiği değerlerin diğer kültürler tarafından yok sayılmasını engelleyip, her kültürün kendi değerlerinin devam etmesini sağlayan bir yapıdır. Çok kültürlülük, insanların sahip oldukları değerlerin ve farklılıkların bir artı ya da eksi olmadığını, bütün insanların barış içerisinde eşit haklara sahip olarak yaşaması gerektiğini belirtir (Banks, 2004). Genel olarak çok kültürlülük farklı dine, dile, ırka, tarihe, etnik kökene, kültüre, ulusa, coğrafyaya mensup insanların uyum içerisinde yaşaması olarak ifade edilebilir.

Çok kültürlülüğün eğitim boyutunu ifade eden çok kültürlü eğitim, hangi dil, din, cinsiyet, ırk, etnik köken, sosyal sınıf ve kültürel arka plana sahip olursa olsun bütün bireyler için eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması gerektiğini savunur. Çok kültürlü eğitim anlayışı bazı toplumsal ve bireysel sorunlara çözüm olarak görülür ve bu anlayışta farklılıklar zenginlik olarak düşünülür (Aydın, 2013). Çok kültürlü eğitim, baskın kültürün diğer kültürel yapıdaki öğrencilere verildiği bir eğitim değil çok kültürlülüğün dinamiklerini temel alan eğitimde fırsat eşitliğini sağlayan bir eğitim türüdür (Banks, 2008). Çok kültürlü eğitim, bireylerin birbirlerine saygı duyduğu, bütün öğrenciler için eşit şartların sağlandığı bir eğitim öğretim ortamı oluşturmaktadır (Başbay ve Kağnıcı, 2011).

Nieto (2003) çok kültürlü eğitimi, farklı etnik köken, kültür vb. niteliklere sahip bütün öğrencilere, yapılan haksızlıkları önleyebilmek için umut verici bir başlangıç olarak kabul eder. Hidalgo ve arkadaşları (1996) ise çok kültürlü eğitimi, farklılık ve çoğulculuk temeli üzerine kurulu, eşitlik, adalet ve demokrasi ilkelerine dayandırır. Çok kültürlü eğitimin demokratik temelini ise eğitimde fırsat eşitliği düşüncesi oluşturmaktadır. Bu düşünce, kültürel farklılıkların bütün öğrencilere eğitsel olanaklardan aynı eşitlikte yararlanma fırsatı verilmediği fikriyle hareket etmektedir (Yazıcı, Başol ve Toprak, 2009). Bu anlamda çok kültürlü eğitim, eğitim sisteminde bazı önemli değişiklikler yapabilmek için hazırlanmış bir reform hareketi olarak ifade edilebilir (Aydın, 2013). Bir kavram ya da fikir olarak eğitsel bir yenilik aynı zamanda demokratik bir süreçtir (Banks, 2013). Bu sürece dâhil olan tüm bireylerin eşitliği ve çoğulcu bir bakış açısı kazanması beklenmektedir.

Ayrıca Avrupa Birliğine uyum süreciyle birlikte Türkiye’deki eğitim programlarında çok kültürlülüğe daha fazla önem verilmekte, eğitim öğretim süreçlerinde tüm öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde düzenlemeler yapılmaya çalışılmaktadır (Günay ve Aydın, 2015). Programın uygulayıcıları olan kişiler, öğretmenler olduğundan öncelikle öğretmen adaylarının çok kültürlü bir bakış açısına sahip olmaları gerekmektedir (Polat, 2009). Eğer öğretmenler, öğrencilerin çok kültürlü bakış açısına sahip vatandaşlar olmalarına yardımcı olacaklarsa, öncelikle kendilerinin kültürel, ulusal ve küresel kimlikler geliştirmek zorundadırlar (Başarı, 2012). Alan yazın incelendiğinde ülkemizde öğretmen adaylarının sosyal medya ortamlarını kullanma durumlarına göre çok kültürlü eğitime ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesinin ilişkin yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitime ilişkin görüşlerinin, son yıllarda oldukça sık ve anlık olarak kullanılan, bireylerarası, toplumlararası ve kültürlerarası iletişimi ve etkileşimi oldukça üst düzeylere taşıyan sosyal medya ortamlarını kullanım durumlarına göre farklılaşmış farklılaşmadığını incelemesi bakımından oldukça önemlidir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan sonuçların öğretmen yetiştiren kurumlarına ışık tutması beklenmektedir.

Sosyal medya, toplumları yönlendirme, kültürü çeşitli şekillere büründürerek yayma gibi birçok şeyi hem çağındaki nesillere hem de gelecekteki nesillere aktarmada büyük öneme sahiptir. Sosyal medyanın inançları ve fikirleri istediği yöne çekme, dikkati kendinde toplama gibi etkileri dikkate alındığında ne kadar etkili bir güce sahip olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Bireyler, sosyal medyadan gördükleri ve okudukları ile farklı konularla ilgili bilgi sahibi olmakta, tutum ve davranışlarını ona göre belirlemektedirler. Sosyal medya, insanların dünya görüşünü, hal ve hareketlerini etkilemekte ve sunduğu bildirimler ile insanları belirli bir yönde etkileyebilmektedir (Sarı, 2014). Dolayısıyla sosyal medya ile kültür, kültürel bakış açısı, çok kültürlülük, çok kültürlü eğitim ilişkisini açıklamaya çalışan çalışmaların yapılması önemli bir gereksinim olarak görülmektedir.

Gelişen teknolojiyle birlikte sosyal medya bireyleri ve toplumu farklı şekillerde etkileyen bir faktör haline gelmiş durumdadır (Banks, 2009). Sosyal medyanın günlük yaşantı üzerindeki etkisi nedeniyle kültürel bakış açısını biçimlendirici bir nitelik taşıdığı (Kılıç, 2015), küresel bir kültürün oluşumu, bu kültürün ve içerisinde barındırdığı alt kültürlerin taşınması ve bireylerin kültürel bakış açıları üzerinde etki sahibi olduğu dikkate alındığında, eğitim öğretim sürecinde çok kültürlü eğitimin uygulayıcıları olacak öğretmen adaylarının sosyal medya kullanım durumlarına göre çok kültürlülüğe ve çok kültürlü eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu araştırma kapsamında öğretmen adaylarının, sosyal medya kullanma durumlarına göre çok kültürlülüğe ve çok kültürlü eğitime ilişkin görüşleri incelenmeye değer bulunmuştur. Elde edilen sonuçların, hem sosyal medya konusuyla hem çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitimle ilgilenen araştırmacılara, hem de sosyal medyayı çok kültürlülük ile ilişkilendirmek isteyen araştırmacılara bu alanlara ilişkin farklı bir bakış açısı kazandırması beklenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı öğretmen adaylarının sosyal medya ortamlarını kullanma durumlarına göre çok kültürlülüğe ve çok kültürlü eğitime ilişkin görüşlerini değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğretmen adaylarının sosyal medya ortamlarını kullanmanın çok kültürlü bakış açısı üzerindeki etkisine ilişkin görüşleri nasıldır?
2. Öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitimin benimsenmesi durumunda eğitim sistemi açısından ortaya çıkacak sonuçlara ilişkin görüşleri nasıldır?
3. Öğretmen adaylarının üniversite eğitiminin, çok kültürlü eğitime ilişkin bakış açısı üzerindeki etkisine, ilişkin görüşleri nasıldır?

2. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitime ilişkin görüşlerini değerlendirmek için sorulan sorulara verdikleri cevapların nasıl dağıldığını belirlemek amacıyla genel tarama modelinden yararlanılmıştır. Çok sayıda elemanın bir araya gelmesiyle oluşan bir evrende, evrenle ilgili genel bir yargıya ulaşmak için evrenden seçilen bir grup ya da evrenin tamamı üzerinde gerçekleştirilen tarama düzenlemeleri genel tarama modeli olarak ifade edilir (Karasar, 2012). Bu model varlıkların, objelerin, grupların, kurumların, olayların ve farklı alanların ne olduğunu açıklamaya ve betimlemeye çalışmaktadır (Kaptan, 1998).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2016-2017 eğitim-öğretim yılının güz döneminde Türkiye'deki devlet üniversitelerinin eğitim fakültelerinin son sınıflarında öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Son sınıf öğretmen adaylarının araştırmaya dâhil edilmesinin nedeni, lisans eğitimlerini tamamlamak üzere olduklarından dolayı eğitim- öğretim ortamlarında uygulayıcı konumunda yer almaya daha yakın olmaları ve ayrıca okullarda öğretmenlik uygulamalarına devam etmelerinden dolayı çok kültürlülüğe ve çok kültürlü eğitime ilişkin algılarının daha belirgin olabileceğinin düşünülmesidir. Araştırmada evreni temsil edebilecek şekilde küme örnekleme yöntemi ile üniversiteler gibi alt kümelerden veriler toplanmıştır. Küme örnekleme yöntemi evrendeki bütün kümelerin ayrı ayrı eşit seçilme şansına sahip oldukları durumlarda kullanılan bir yöntemdir (Karasar, 2012). Bu durumda araştırmanın örneklemini, küme örnekleme yöntemiyle Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinden 10 devlet üniversitesinin eğitim fakültelerinin son sınıflarında öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır.

Tablo 1. Üniversitelere Göre Katılımcı Sayıları

Üniversiteler	N	%
Fırat Üniversitesi	18	4.1
İnönü Üniversitesi	52	11.7
Dicle Üniversitesi	63	14.2
Gaziantep Üniversitesi	31	7.0
Cumhuriyet Üniversitesi	47	10.6
Erciyes Üniversitesi	43	9.7
Afyon Kocatepe Üniversitesi	56	12.6
Uludağ Üniversitesi	67	15.1
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	39	8.8
Çukurova Üniversitesi	27	6.1
Toplam	443	100

Veri Toplama Araçları

Öğretmen adaylarının sosyal medya kullanma durumlarına göre çok kültürlülüğe ve çok kültürlü eğitime ilişkin görüşlerini değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışmada veri toplama aracı olarak açık uçlu sorular kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan sorularla ilgili konu alanı uzmanlarının görüşleri alınmış ve pilot uygulama yapılmıştır. Uzman görüşleri ve yapılan pilot uygulama doğrultusunda aşağıdaki açık uçlu sorulara karar verilmiştir

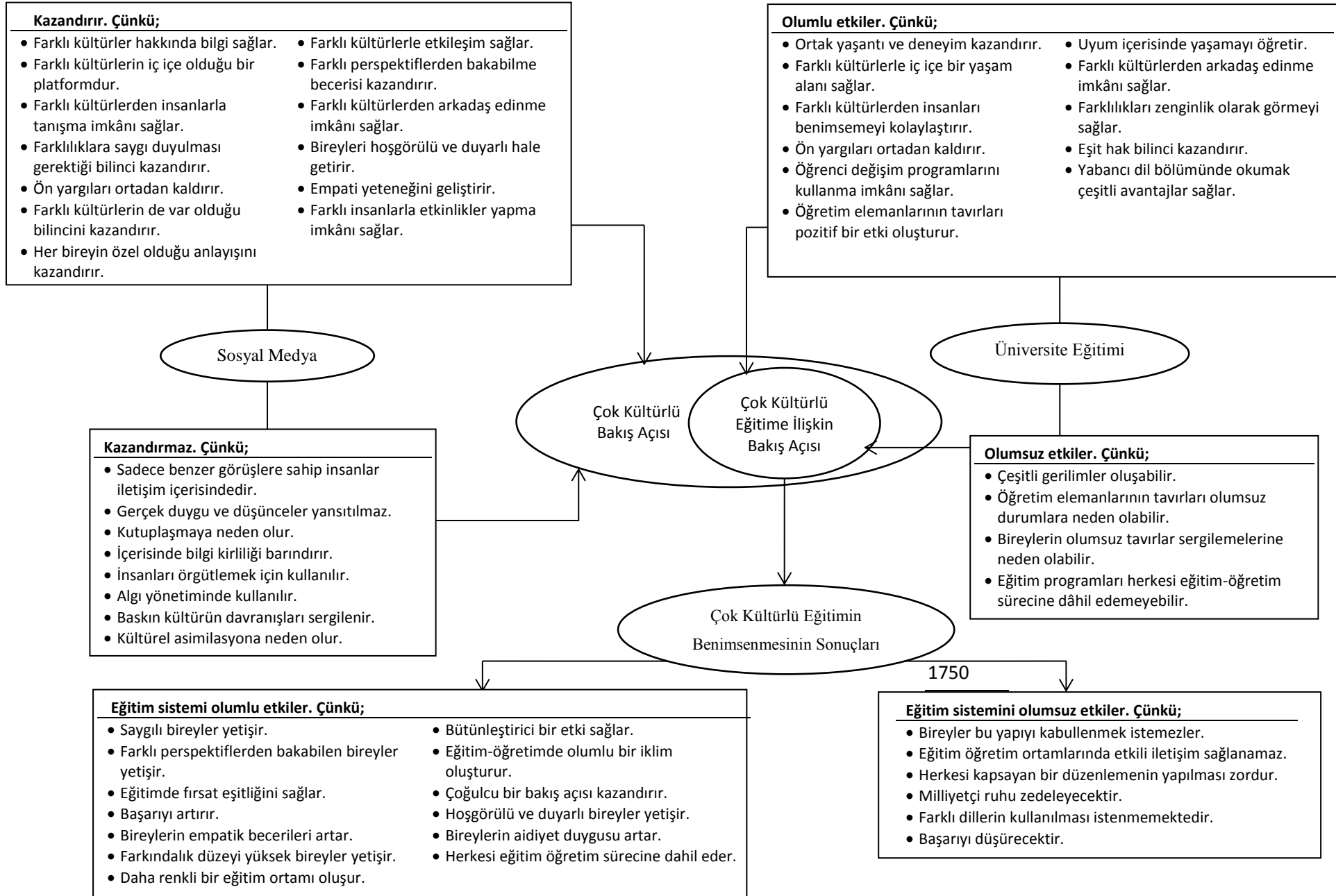
İlk soru ile sosyal medya ortamlarını kullanmanın çok kültürlü bakış açısı üzerindeki etkisi incelenmek istenmiş ve soru öğretmen adaylarına; “Sizce sosyal medya ortamlarını kullanmak bireylere çok kültürlü bir bakış açısı kazandırabilir mi? Nasıl?” şeklinde yöneltilmiştir. İkinci soru ile çok kültürlü eğitim sisteminin benimsenmesinin eğitim sistemi üzerindeki etkisi incelenmek istenmiş ve soru öğretmen adaylarına; “Çok kültürlü eğitimin benimsenmesinin sonuçlarını eğitim sistemi açısından açıklar mısınız?” şeklinde yöneltilmiştir. Son soru ile lisans eğitiminin çok kültürlü eğitime yönelik bakış açısı üzerindeki etkisi incelenmek istenmiş ve soru öğretmen adaylarına; “Üniversite eğitiminizin, çok kültürlü eğitime ilişkin bakış açınıza nasıl bir etki yaptığını açıklar mısınız?” şeklinde yöneltilmiştir.

Verilerin Analiz Edilmesi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistik yaklaşımları kullanılmıştır. Betimsel istatistik yöntem ve teknikleri kapsamında çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitime ilişkin açık uçlu sorulara ilişkin veriler frekans ve yüzde olarak verilmiştir. Frekans ve yüzde belirleme işlemi iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı yapılmıştır. Açık uçlu sorulara verilen cevapların frekans ve yüzde değerleri, öğretmen adayları tarafından verilen yanıtlardan yapılan alıntılar ile desteklenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda öğretmen adaylarının sosyal medya kullanma durumlarına göre çok kültürlü eğitime ilişkin görüşleri ifade eden bir model oluşturulmuştur.

3. BULGULAR

Bu bölümde bulgular ve ilgili yorumlar araştırmanın alt amaçlarının verilmişindeki sıraya göre sunulmuştur.



Şekil 1. Öğretmen Adaylarının Sosyal Medya Kullanma Durumlarına Göre Çok Kültürlü Eğitime İlişkin Görüşleri Doğrultusunda Oluşturulan Model

Sosyal Medya Ortamlarını Kullanmanın Çok Kültürlü Bakış Açısı Üzerindeki Etkisine İlişkin Görüşler

Bu alt amaca ilişkin olarak öncelikle sosyal medya kullanımının çok kültürlü bir bakış açısı kazandırıp kazandırmayacağına ilişkin bulgular verilmiştir. Daha sonra ise elde edilen bulguların sebepleri belirlenmiştir. Sebeplerin belirlenmesinde, öğretmen adaylarının görüşlerine ait açıklamalardan yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 3. Sosyal Medya Ortamlarını Kullanmanın Çok Kültürlü Bakış Açısı Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşlerin Yüzde ve Frekans Dağılımları

Görüşler	F	%
Kazandırır	329	70.90
Kararsızım	94	20.25
Kazandırmaz	41	8.83
Toplam	464	100

Araştırmada öğretmen adaylarının %70.90'ının sosyal medya kullanımının bireylere çok kültürlü bir bakış açısı kazandırabileceğini düşündüklerini, %20.25'inin ise çok kültürlü bir bakış açısı kazandıramayacağını düşündüklerini ve %8.83'ünün ise bu konuda kararsız olduklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bu bulgulara göre öğretmen adaylarının sosyal medya kullanımının çok kültürlü bir bakış açısı kazandırabileceğini düşündükleri söylenebilir. Sosyal medya kullanımının çok kültürlü bakış açısı kazandırabileceğini ifade eden görüşlerin dağılımı tablo 4'te verilmiştir.

1751

Tablo 1. Sosyal Medya Ortamlarını Kullanmanın Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı Kazandırabileceğine İlişkin Görüşlere Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı

Nedenler	f	%
Sosyal medyanın farklı kültürler hakkında bilgi sahibi olmayı sağlaması	122	23.46
Sosyal medyanın farklı kültürlerle etkileşimde bulunma imkânı tanınması	88	16.92
Sosyal medyanın farklı kültürlerin içiçe olduğu bir platform oluşturması	59	11.34
Sosyal medyanın olaylara farklı perspektiflerden bakabilme becerisi kazandırması	41	7.88
Sosyal medyada farklı kültürlerden insanlarla tanışma imkânının olması	40	7.69
Sosyal medyada farklı kültürlerden arkadaş edinme imkânının olması	40	7.59
Sosyal medyanın farklılıklara saygı duyulması gerektiği bilincini kazandırması	33	6.34
Sosyal medyanın bireyleri daha hoşgörülü ve duyarlı hale getirmesi	31	5.96
Sosyal medyanın önyargıları ortadan kaldırması	20	3.84
Sosyal medyanın empati yeteneğini geliştirmesi	16	3.07
Sosyal medyanın kendi kültürünün dışında farklı kültürlerinde var olduğunun bilincini kazandırması	16	3.07
Sosyal medyanın farklı insanlarla birlikte etkinlikler yapmaya imkân vermesi	7	1.34
Sosyal medyanın her bireyin özel olduğu anlayışını kazandırması	7	1.34
Toplam	520	100

Sosyal medyanın çok kültürlü bir bakış açısı kazandırabileceğini düşünen öğretmen adaylarından bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

ÖA28: “Sosyal medya insanlara belkide gündelik hayatlarında hiçbir zaman gidip göremeyecekleri, yerleri görme ve tanıma imkanı verir. Sosyal medya ortamlarında izlemiş olduğum videolar, okuduğum içerikler farklı kültürlerin daha önceden hiç bilmediğim bazı özelliklerini öğrenmemi sağladı.”

ÖA 90: “Sosyal medya kullanan insanlar dünyanın öbür ucundaki biriyle arkadaşlık kurabilirler ve iletişime geçtikçe onların kültürlerini, yaşam tarzlarını, değerlerini daha iyi anlarlar. Bu sayede var olan ön yargıları ortadan kalkar ve daha saygılı bireyler haline gelirler.”

ÖA452: “Sosyal medya ortamlarının Çok kültürlü bir yapısı olduğunu, farklı kültürlerden milyonlarca insanı ortak bir platformda buluşturduğunu, yani farklı kültürlere ev sahipliği yaptığını dolayısıyla zaten yapı itibariyle çok kültürlülüğü desteklediğini düşünüyorum.”

ÖA512: “Sosyal medyada farklı dil din ve ırktan insanlarla tanışıp onların kültürlerini tanıyıp hayata daha geniş bir pencereden bakabiliriz. Olayları ve durumları farklı bakış açıları ile yorumlayabiliriz.”

Sosyal medya kullanımının çok kültürlü bakış açısı kazandıramayacağını ifade eden görüşlerin dağılımı tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Medya Ortamlarını Kullanmanın Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı Kazandıramayacağına İlişkin Görüşlere Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı

1752

Nedenler	f	%
Sosyal medyada insanların sadece kendilerine yakın görüşlere sahip insanlarla iletişim içerisinde olması	15	31.25
Sosyal medyada gerçek duygu ve düşüncelerin yansıtılmaması	8	16.66
Sosyal medyanın insanlar arasında kutuplaşmaya neden olması	7	14.58
Sosyal medyanın içerisinde bilgi kirliliği barındırması	5	10.41
Sosyal medyanın insanları örgütlemek için kullanılması	4	8.33
Sosyal medyanın algı yönetiminde kullanılması	3	6.25
Sosyal medyada insanların baskın kültürü destekleyen davranışlar sergilemesi	3	6.25
Sosyal medyanın kültürel asimilasyona neden olması	3	6.25
Toplam	48	100

Sosyal medyanın çok kültürlü bir bakış açısı kazandıramayacağını düşünen öğretmen adaylarından bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

ÖA32: “Sosyal medya ortamlarında var olan asılsız haberlerin ve yanlış bilgilerin oranı gün geçtikçe artmaktadır. Sosyal medyayı kullanan bireyler bunun ayrımını yapmamakta, karşılaştıkları her türlü bilgiyi direk olarak doğru kabul etmektedirler. Bu durum insanların artırmakta farklılıklara karşı olumsuz tutumlar geliştirmesine neden olacağından çok kültürlü bir bakış açısı kazandıramaz.”

ÖA78: “Bu platformların insanları bazı konularda örgütlemek amaçlı kullanılması insanların kutuplaşmasına ve daha fazla tahammülsüzleşmesine neden olmaktadır.”

ÖA1032: ”İnsanlar sosyal medya ortamlarında gündem haline gelen herhangi bir olay karşısında dışlanacaklarını düşündükleri zaman gerçek duygu ve düşüncelerini ifade etmekten çekinirler. Ve çoğunluğun düşüncelerine uygun şekilde davranmayı tercih ederler. Bu şekilde gerçek duygu ve düşüncelerin dahi yansıtılmadığı bir ortamda çok kültürlü bakış açısının gelişmesi beklenemez.

Çok Kültürlü Eğitimin Benimsenmesinin, Eğitim Sistemi Açısından Sonuçlarının Değerlendirilmesine İlişkin Görüşler

Bu alt amaca ilişkin öncelikle çok kültürlü eğitimin benimsenmesinin sonuçlarının eğitim sistemi açısından nasıl açıklandığına ilişkin bulgular verilmiştir. Daha sonra ise elde edilen bulguların sebepleri belirlenmiştir. Sebeplerin belirlenmesinde, öğretmen adaylarının görüşlerine ait açıklamalardan yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 3. Çok Kültürlü Eğitim Sisteminin Benimsenmesinin Sonuçlarının Eğitim Sistemi Açısından Nasıl Değerlendirildiğine İlişkin Görüşlerin Yüzde ve Frekans Dağılımları

Görüşler	f	%
Olumlu buluyorum	373	88.17
Olumsuz buluyorum	50	11.12
Toplam	423	100

Araştırmada öğretmen adaylarının %88.17’si çok kültürlü eğitim sisteminin benimsenmesinin sonuçlarını eğitim sistemi açısından olumlu olarak değerlendirirken, %11.12’si ise bunu olumsuz olarak değerlendirmektedir. Çok kültürlü eğitim sisteminin benimsenmesinin eğitim sistemi açısından olumlu sonuçlar doğuracağını ifade eden görüşlerin dağılımı tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 4. Çok Kültürlü Eğitim Sisteminin Benimsenmesinin Eğitim Sistemi Açısından Olumlu Sonuçlar Doğuracağına İlişkin Görüşlere Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı

Nedenler	f	%
Farklılıklara karşı saygılı bireyler yetiştirilmesi	137	18.48
Farklılıkların kaynaşmasını sağlayan bütünleştirici bir etkisinin olması	118	15.92
Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması	109	14.70
Farklılıklara karşı hoşgörülü ve duyarlı bireyler yetiştirilmesi	106	14.30
Farklı perspektiflerden bakabilen bireylerin yetiştirilmesi	41	5.53
Bireylere çoğulcu bir bakış açısı kazandırılması	39	5.26
Başarıyı artırması	36	4.85
Eğitim-öğretim ortamında daha olumlu bir iklim oluşturması	36	4.85
Bireylerin empatik becerilerini artırması	34	4.58
Herkesi eğitim öğretim sürecine dahil eden etkinliklerin yapılması	33	4.45
Farklılıkların farkında farkındalık düzeyi yüksek bireylerin yetiştirilmesi	19	2.56
Bireylerin yaşadıkları topluma karşı hissettiği aidiyet duygusunu artırması	19	2.56
Daha renkli bir eğitim ortamı oluşturması	14	1.88
Toplam	741	100

Çok kültürlü eğitim sisteminin benimsenmesinin eğitim sistemi açısından sonuçları ile ilgili olumlu görüş bildiren ÖA400, ÖA622, ÖA885, ÖA1017'nin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

ÖA400: “Çok kültürlü eğitimin benimsenmesi kültürel bakış açımızı biraz daha genişleterek empati duygumuzu daha doğru bir şekilde kullanmamızı sağlayabilir. Kültürel anlamda teorik bilgilerin yanında çok kültürlü eğitim ortamını uygulama boyutunda yaşamamızı sağlar. Bu durum ise bireyleri farklılıklara karşı daha hoşgörülü ve duyarlı hale getirir.”

ÖA622: “Farklı kültürlerde yetişen ve aynı ortamda eğitim alan her birey farklı bir kültür demektir. O yüzden her bireyin kültürü ister istemez eğitim ortamına da yansımaktadır. Bireylerinde farklılıklarının farkına varmamızı sağlar.”

ÖA885: “Çok kültürlü bir eğitim benimsenirse azınlıkta olan insanlar evrensel bir birlikteliğin olduğunu görüp kendilerini eksik veya fazla görmezler. Herkesin kendini ifade edebileceği bir ortam meydana gelir. Bireylerin yaşadıkları toplumla aralarındaki bağ daha güçlü hale gelmiş olur.”

ÖA1017: “Çok kültürlü eğitim bireylerin birbirine hoşgörülü davranması ve farklılıkların zenginlik olduğunu anlayabilmelerini sağlamalı ve bunun sonucunda toplumda önemli bir değişiklik gözlenmeli ayrıca eğitim sistemi açısından da bütüncül sonuçlar elde edilir.”

Çok kültürlü eğitim sisteminin benimsenmesinin eğitim sistemi açısından olumsuz sonuçlar doğuracağını ifade eden görüşlerin dağılımı tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 5. Çok Kültürlü Eğitim Sisteminin Benimsenmesinin Eğitim Sistemi Açısından Olumsuz Sonuçlar Doğuracağına İlişkin Görüşlere Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı

Nedenler	f	%
Bireylerin farklı kültürlere hitap eden bu yapıyı kabullenmek istememesi	23	25.55
Eğitim öğretim ortamlarında etkili iletişimin sağlanamaması	20	22.22
Eğitim öğretim sürecinde ve eğitim öğretim ortamlarında herkesi kapsayan bir düzenlemenin zor olması	18	20
Milliyetçi ruhun zedeleneceğinin düşünülmesi	16	17.77
Eğitim öğretim ortamında farklı dillerin kullanılmasının istenmemesi	11	12.22
Başarıyı düşürmesi	2	2.22
Toplam	90	100

Çok kültürlü eğitim sisteminin benimsenmesinin eğitim sistemi açısından sonuçları ile ilgili olumlu görüş bildiren ÖA800, ÖA932, ÖA1527'nin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

ÖA800: “Farklılıklara saygı duyan farklılıklarıyla bir bütün olabilmekten mutluluk duyabilen bir neslin yetişmesi açısından önemli buluyorum.”

ÖA932: “Bilginin tek dili olduğuna inanıyorum. Kişi hak ve özgürlükleri sınırlandırmada kendi kültürüne ait kurslardan yararlanabilir ama bu kişisel gelişime girer ve bütünü etkilemeden sağlanmış olur.”

ÖA1527: “Bizler kültürümüzü aile okul çevre tarafından öğrencilere aktarıyoruz eğer öğrencileri Çok kültürlü ortamda yetiştirebilirsek kendi kültürümüzü kend çocuklarımıza aktarmış olamayız ve kültürümüzü katletmiş oluruz.”

Üniversite Eğitiminin Çok Kültürlü Eğitime İlişkin Bakış Açısı Üzerindeki Etkisine Yönelik Görüşler

Bu alt amaca ilişkin öncelikle üniversite eğitiminin çok kültürlü eğitime ilişkin bakış açısını nasıl etkilediğine ilişkin bulgular verilmiştir. Daha sonra ise elde edilen bulguların sebepleri belirlenmiştir. Sebeplerin belirlenmesinde, öğretmen adaylarının görüşlerine ait açıklamalardan yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 6. Üniversite Eğitiminin Çok Kültürlü Eğitime İlişkin Bakış Açısı Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşlerin Yüzde ve Frekans Dağılımları

Görüşler	f	%
Olumlu yönde	226	76.35
Olumsuz yönde	5	1.69
Herhangi bir etkisi olmadı	65	21.96
Toplam	296	100

Araştırmada öğretmen adaylarının %76.35’i üniversite eğitimlerinin çok kültürlü eğitime ilişkin bakış açıları üzerinde olumlu etki bir yaptığını belirtirken, %1.69’u ise olumsuz bir etki yaptığını ve %21.96’sı ise herhangi bir etki yapmadığını ifade ettikleri görülmektedir. Üniversite eğitiminin çok kültürlü eğitime ilişkin bakış açısını üzerinde olumlu etki yaptığını belirten görüşlerin dağılımı tablo 10’da verilmiştir.

1755

Tablo 7. Üniversite Eğitiminin Çok Kültürlü Eğitime İlişkin Bakış Açısını Olumlu Yönde Etkilediğine İlişkin Görüşlere Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı

Nedenler	f	%
Farklı kültürlerden bireylerle ortak yaşantı ve deneyim kazandırması	126	17.35
Farklı kültürlerle uyum içerisinde yaşamayı öğretmesi	114	15.70
Farklı kültürlerle iç içe olan eğitsel ve sosyal bir yaşam alanı sağlaması	111	15.29
Herkesin eşit haklara sahip olması gerektiği bilincini kazandırması	97	13.36
Farklı kültürlerden insanlarla bir araya getirerek onları benimsemeyi kolaylaştırması	94	12.95
Farklılıkları zenginlik olarak görmeyi sağlaması	88	12.12
Önyargıları ortadan kaldırması	54	7.44
Farklı kültürlerden arkadaş edinme imkânı sağlaması	25	3.44
Öğrenci değişim programları aracılığıyla farklı kültürlerle birlikte olma imkânı sağlaması	9	1.24
Yabancı dil bölümünde okumanın sağladığı avantajlar	4	0.55
Öğretim elemanlarının farklılıklara karşı sergilemiş oldukları olumlu tavırlar	4	0.55
Toplam	726	100

Üniversite eğitimlerinin çok kültürlü bakış açıları üzerinde olumlu etki yaptığına dair görüş bildiren ÖA29, ÖA165, ÖA886, ÖA902'nin ifadeleri şu şekildedir:

ÖA29: *“Olumlu etki yaptı. Çünkü üniversite birçok etnik kökene sahip bireyleri bir arada bulunduran bir kurumdur. Farklı kültürlerin bir araya geldiği farklı dil, din, ırk ve etnik kökene sahip insanların etkileşimin merkezidir.”*

ÖA165: *“Üniversiteler farklı kültürel değerlere sahip bireyleri bir araya getirerek ortak bir yaşantı sürecinin içerisine dâhil etmektedir. Bu şekilde bir paylaşım süreci sonucu elde edilen ortak deneyimler bu bireylerle birlikte uyum içinde yaşamayı öğretir. Bu yönüyle çok kültürlü eğitime ilişkin pozitif bir bakış açısı kazandırır.”*

ÖA886: *“Üniversite eğitim süresince farklı kültürlerden ülkemize gelen birçok arkadaşımız oldu ve farklı kültürlerin kendi kültürümüzle ortak ve farklı yönlerini keşfettik. Onları tanımak ve farklılıklarının farkında olmak benimsemiş sürecimizi kolaylaştırdı.”*

ÖA902: *“Üniversitemizde farklı kültürel değerlere sahip olan öğrencilerin bizlerle iletişim etkileşim içinde olması çok kültürlü eğitime olumlu bakış açısı yakalamamıza yardımcı oldu ve insanların başka kültürel değerlere sahip olmasının anlaşabilmeleri önünde bir engel olmadığını anladım.”*

Üniversite eğitiminin çok kültürlü eğitime ilişkin bakış açısını üzerinde olumsuz etki yaptığını belirten görüşlerin dağılımı tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 8. Üniversite Eğitiminin Çok Kültürlü Eğitime İlişkin Bakış Açısını Olumsuz Yönde Etkilediğine İlişkin Görüşlere Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı

Nedenler	f	%
Farklı kültürler arasında ortaya çıkan çeşitli gerilimler	7	30.43
Öğretim elemanlarının farklı kültürlerle karşı sergilemiş oldukları eleştirel tavırlar	6	26.08
Bazı etnik kökenlere ait bireylerin sergilemiş oldukları olumsuz tavırlar	5	21.74
Eğitim programlarının çok kültürlü yapıya uygun hazırlanmaması nedeniyle herkesi eğitim öğretim sürecine dâhil edememesi	5	21.74
Toplam	23	100

Üniversite eğitimlerinin çok kültürlü bakış açıları üzerinde olumsuz etki yaptığına dair görüş bildiren ÖA9, ÖA120, ÖA665'in ifadeleri şu şekildedir:

ÖA9: *“Üniversitemize gelmeden öncede çok kültürlülüğe karşı daha olumlu bakıyordum Ancak bazı hocaların bu konuda sergilemiş oldukları tavırlar, bazı duygularımın daha çok ön plana çıkmasına ve bazı konularda negatif tutum geliştirmeme sebep oldu.”*

ÖA120: *“Üniversite kampüsünde gereksiz olay çıkararak farklı kültürel değerlere sahip insanların varlığı ve yaptıklarına şahit olmak beni benim onlardan uzak durmama sebep oldu. Bu nedenle de onları tanıma ve etkileşimde bulunma imkânı elde edemedim. Bu şekilde rahatsız edici olaylar yaşamayı çok kültürlülüğe karşı pozitif bir bakış açısı elde edebildim diye düşünüyorum.”*

ÖA665: *“Üniversiteler farklı kültürleri bir araya getiren ortamlar olsa da, farklı kültürlerle aynı ortamda bulunmanın tek başına çok kültürlü bir bakış açısı kazandırabileceğine inanmıyorum. Lisans programlarının farklılıkları içerisine alacak, eğitim*

öğretim sürecine dâhil edebilecek şekilde hazırlanması gerekir. Bu haliyle çok kültürlü bakış açısı kazandıramadı.”

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmada öğretmen adaylarının sosyal medya ortamlarını kullanma durumlarının çok kültürlü bakış açıları üzerindeki etkisine ilişkin görüşleri incelendiğinde; öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun sosyal medya kullanımının çok kültürlü bir bakış açısı kazandırabileceğini düşündükleri görülmüştür.

Toplumsal ve bireysel kültür, fiziksel dünya ile çok girift ve sürekli değişebilen bir nitelik taşımaktadır. Çevresel faktörleri yok saydığımızda bir kültürden söz etmemiz oldukça zorlaşacaktır. Günümüzde ise fiziksel ortamın yerini sanal ortam kültürleri doldurduğundan (Çingay, 2015), kültürün sosyal medya üzerinden hem oluşturulduğunu hem de aktarıldığını söyleyebiliriz. Sosyal medya ortamları aracılığıyla hem toplumlar kendi kültürlerini bu sanal platformlara taşıyabilirler hem de bu ortamlarda yeni bir kültürün oluşturulma sürecine katkıda bulunabilirler (İşlek, 2012). Kendi özellikleri doğrultusunda kültürel bir dünya oluşturan bu platform (Aydoğan, 2010) aracılığıyla kültürleri farklı coğrafyalara aktarmak ve farklı ülke kültürlerini tanımak oldukça kolaylaşmakta (Bostancı, 2010), kültürlerarası etkileşim sağlanmaktadır (Özen,2012). McLuhan (1964)'a göre sosyal medya bireylere bazı değerler kazandırarak onları geliştirmekte ve farklı kültürel yapılara adapte olmalarını, bu yapılara göre şekillenmelerini sağlamaktadır.

Sosyal medyanın ortaya çıkışı ve sosyal yapı içerisinde kendisine yer buluşu bireyleri toplumları kültürleri etkilemekte; ulusal, kültürel, etnik vb. gibi kimliklere karşı bakış açılarını da değiştirmektedir. (Morley ve Robins, 2002). Sosyal medyanın kullanılması, birey ve toplumun bu ortamlardan etkilenmesini, hayata karşı bakış açılarını daha farklı organize etmelerini sağlamaktadır.

Sosyal medya ile ülke sınırları ortadan kalkmakta ve küreselleşme hız kazanmaktadır. Kişiler arasında sanal bir düşünsel bütünlük meydana getiren sosyal medyanın elektronik küreselleşme olarak adlandırabileceğimiz etkisi (Kızıllı, 2012), insanların toplum ile bütünleşmelerinde, toplumun kültürel değerlerini kazanmalarında, toplumun bir parçası olmalarında ve yeni kültürel değerler oluşturmalarında önemli bir rol üstlenmiştir.

Kullanıcılar, sosyal medyanın etkileşim olanağı veren yapısı sayesinde birbirleriyle ve içerikle birebir etkileşime girme fırsatını bulmuşlardır (Kılıç, 2015). Shao (2009) sosyal etkileşimi, bireyleri sosyal medyaya katılmak konusunda motive eden unsurlardan birisi olarak ifade etmiştir. Bireyler sosyal medya ortamlarında diğer kullanıcılarla etkileşime geçebilmekte dolayısıyla etkileşim kurma ihtiyaçlarını giderebilmektedirler. Bu etkileşim e-posta, sosyal ağlar, anlık mesajlaşma, mesaj panoları ve chat odaları vb. aracılığıyla sağlanabilmektedir. Araştırmadan elde edilen bulguları destekleyici nitelikte, sosyal medyada kullanıcılarının, içerikle ve diğer kullanıcılarla olan etkileşiminin, onun diğer kültürler hakkında bilgi sahibi olmasını kolaylaştırdığı söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen bulguları destekleyici nitelikte sosyal medyada kullanıcıların diğer kullanıcılarla olan etkileşiminin onun farklı kültürlerle etkileşimde bulunma imkânı sağladığını da söyleyebiliriz. Bireyler bu etkileşimli ortamlar sayesinde kendi bireyselliğini keşfederken kendi gibi olan kişilerle ağ üzerinde iletişime geçmeleri sağlanmıştır. Bu durum kendi gibi düşünmeyenlerle ilgili irtibatı sağladığından dolayı kişisel olarak düşünceleri de farklılaşmıştır (Düvenci, 2012). Sosyal medya birçok insanın bilgisini, düşüncesini, fikrini paylaştığı bir platformdur. Sosyal medya ortamlarında tecrübe, bakış açısı ve bilgilerin

paylaşılması ile ilgilidir (Kılıç, 2015). Bu platformdan nasıl bir bilgi, deneyim, görüş akımı olacağını tahmin edilebilir (Özen, 2012). Sosyal medya aracılığı ile bireyler, yaşadıkları deneyimlere başkalarını ortak edebilmekte ve bu sayede kişiler arası etkileşimin artırılmasına imkân sağlamaktadır. Ayrıca sosyal medya ortamları aracılığı ile çeşitli organizasyonlar oluşturabilmekte ve etkinlik davetleri hazırlanabilmektedir. Sosyal medya, geliştiği süreç boyunca gruplar ve topluluklar arasında toplanmayı, organize olmayı, planlama ve düzenleme yapmayı kolaylaştırmaktadır (Çingay, 2015).

Sosyal medyada dünyanın hemen her yerinde gerek sınıf temelli, gerek kimlik temelli, gerek cinsiyet temelli olsun her grup her türlü farklılığı ile birlikte kendisine bir yer bulabilmektedir (Binark, Toprak, Yıldırım, Aygül, Börekçi ve Çomu, 2009). Sosyal medya, her toplumdan, kültürden, aidiyetten ve her kesimden kalabalık kitleleri içerisinde barındıran etkileşimli bir platformdur (Yegen, 2013). Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar da sosyal medya ortamlarının farklı ırk, dil, din ve kültürel yapıların iç içe olduğu bir platform olması nedeniyle çok kültürlü bakış açısını desteklediği yönündedir.

Sosyal medya kullanımının çok kültürlü bakış açısı kazandıramayacağını ifade edenler sosyal medyada insanların sadece kendilerine yakın görüşlere sahip insanlarla iletişim içerisinde olduğunu, sosyal medyada gerçek duygu ve düşüncelerin yansıtılmadığını, sosyal medyanın insanlar arasında kutuplaşmaya neden olduğunu, sosyal medyanın içerisinde bilgi kirliliği barındırdığını, sosyal medyanın insanları örgütlemek için kullanıldığını, sosyal medyanın algı yönetiminde kullanıldığını, sosyal medyada insanların baskın kültürü destekleyen davranışlar sergilediğini, sosyal medyanın kültürel asimilasyona neden olduğunu ifade etmişlerdir.

Sosyal medya ortamları aynı görüşü savunan insanların bir araya gelmesi ile birbirlerini etkileyen insanların oluşturdukları zincirlerden oluşmaktadır (Büyüksener, 2009). Bu ortamlarda aynı görüşler etrafında bir araya gelen insanların oluşturdukları grupların, kendilerinden farklı düşüncelere sahip insanlara karşı antipatik bir tavır takındıklarını söylemek de yanlış olmayacaktır (Kızılarıslan, 2012).

Sosyal medyayı kullanan bireyler aynı zamanda içerik üreticisi durumundadırlar ve içeriğin neredeyse tamamı kullanıcılar tarafından oluşturulmaktadır (Bostancı, 2010). Bu durum sosyal medya ortamlarında bilgi kirliliğinin oluşmasına neden olmaktadır. Artan bilgi akışıyla birlikte oluşan bilgi kirliliği arasında kalan birey, bu ortamlarda yer alan bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği konusunda kararsızlıklar yaşamaktadır. Haberin ve bilginin doğru kaynağı olarak bireylerin kendilerini görmeleriyle birlikte ürettikleri ve paylaştıkları içerikler, var olan bilgi kirliliğinin daha da artmasına neden olmaktadır (Babacan, Haşlak ve Hira, 2011).

Sosyal medya ortamlarında kullanıcı çevresel etkenlerden tamamiyle kopuk değildir, paylaşımlarını bu ortamlardaki çevresine göre sınırlandırarak gerçek düşüncelerini saklayabilirler (Çingay, 2015). Sürekli izleniyor oldukları düşüncesi içerisindeki bireyler sosyal baskı hissedip kendilerini çoğunluğun düşündüğü şekilde davranmaya mecbur hissetmekte; kabullenilmemekten, dışlanmaktan korktukları için gerçek duygu ve düşüncelerini yansıtmamaktadırlar. Kılıç (2015) tarafından yapılan çalışmanın sonucunda katılımcıların akranları tarafında soyutlanma ve içerisinde buldukları toplumdan dışlanma kaygısını taşıdıkları, bu korkular nedeniyle farklı tercihlere ya da görüşlere sahip olduklarının bilincinde olan bireylerin özgürce paylaşımında bulunmaktan çekindikleri ifade edilmiştir.

Babacan, Haşlak ve Hira (2011) toplumsal hareketlerde bir iletişim ortamı olarak kullanılan sosyal medyanın ne kadar önemli olduğunun anlaşılması gerektiğini ifade

etmişlerdir. Sosyal medya kamusal alanda dağınık olan toplumu bir araya getirerek sosyal hareketleri oluşturmakta aynı zamanda, sosyal hareketlerin örgütlenme olayına da teknik bir çözüm getirmektedir (Sarı, 2014). Castells sosyal ağların toplumsal hareketlerde örgütlenmelere etkisi üzerine yaptığı çalışmada, bu ortamlarda insanların toplumsal hareketlere hazırlanabildiğine dikkat çekmektedir (Castells, 2005).

Araştırmada öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitim sisteminin benimsenmesinin eğitim sistemi açısından sonuçlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun çok kültürlü eğitim sisteminin benimsenmesinin sonuçlarını eğitim sistemi açısından olumlu olarak değerlendirdikleri görülmüştür.

Çok kültürlü eğitim, okullarda eşitliği ve çoğulculuğu destekleyen eleştirel bir yapıya sahiptir. Bu eğitim türü, farklı gruplar arasında etkileşim sağlamayı hedeflemektedir. Bu nedenle, çok kültürlü eğitim, gruplar arasında iş birliğinin sağlanmasında, okullardaki iyileştirme çalışmalarında oldukça önemli görülmektedir. Bu yapı içerisinde okulların tüm bireyleri kapsayan bir hal alması beklenir (Bohn ve Sleeter, 2000). Çok kültürlü eğitim öğrencilerin başka kültürlerle aralarında var olan kültürel sınırları kaldırmalarını, kendi toplumlarının kültürlerini anlamalarını, tüm bireyleri mutlu edebilecek bir toplumun inşa edilmesini sağlamaktadır (Banks, 1995). Ayrıca demokrasi ve insan hakları konularının toplum bünyesinde benimsenmesini, sosyal anlaşmazlıkların çözülmesini, farklı kültürel yapılar arasında köprüler kurulmasını sağlamaktadır (Kaya ve Aydın, 2014).

Çok kültürlü bir eğitim öğretim ortamında yetişen bireylerin farklılıklara hoşgörülü, duyarlı ve saygılı olduklarını, farklı perspektiflerden bakabildiklerini söyleyebiliriz. Bu nedenle de çok kültürlü eğitim aracılığıyla topluma yabancılaşan ve toplumdan kopan bireylerin eğitim öğretim sürecine dâhil edilerek yeniden toplumla bütünleşmeleri sağlanabilmektedir. Ameny- Dixon (2011)' e göre çok kültürlü eğitim kültürel zenginlik oluşturmakta, farklı kültürel gruplar arasındaki uyumu sağlamakta, bireylerin kalıplaşmış yargılarını ortadan kaldırmakta, farklılıklara ilişkin sorunları ortadan kaldırmaktadır.

Yapılan çalışma sonucunda çok kültürlü eğitim sisteminin benimsenmesi durumunda bireylerin farklı kültürlere hitap eden bu yapıyı kabullenmek istemeyebileceği, milliyetçi ruhun zedeleneceği şeklinde görüşlerinde var olduğu görülmüştür. Ancak milliyetçilik, kendi milliyeti dışındakileri dışlamak değil, başkalarıyla dünyayı, eşit adil, anlamlı ve istismar edilmeden paylaşabilecek gurur ve olgunluğa erişmektir. Milliyetçilik hem diğer milletlerin varlığına hem de kendine saygı duyarak toplumu her alanda yaşama hakkına sahip kılmaz. Milliyetçiliği, kanda veya ırkta değil mensup olma şuurunda aramak gerekmektedir (Beşirli, 2011). Dolayısıyla çok kültürlü eğitimin milliyetçilik anlayışına zarar verebilecek bir eğitim sistemi olmadığı söylenebilir.

Araştırmada öğretmen adaylarının üniversite eğitimlerinin çok kültürlü eğitime ilişkin bakış açıları üzerindeki etkisine ilişkin görüşleri incelendiğinde öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun üniversite eğitimlerinin çok kültürlü eğitime ilişkin bakış açıları üzerinde olumlu etki bir yaptığını belirttikleri görülmüştür.

Bireyler hayatları boyunca bir kültürlenme sürecinin içerisinde yer almakta ve çok çeşitli kültürel etkilerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Kültürlenme sürecinde bireyler, öncelikle kendi toplumlarının kültürel değerlerini öğrenirler. Ancak sadece kendi kültürlerini öğrenmekle kalmaz, farklı şekillerde öteki toplumların kültürel değerleri ile de tanışmış olurlar (Kaya ve Tuna, 2008). Toplumsal katmanlar arasında geçişi sağlayan üniversiteler (Scott, 2002) de bireyleri farklı kültürler ile etkileşime geçiren bir kanal olarak ifade edilebilir. Üniversite ortamları bireylerin farklı kültürlere yönelik farkındalığını artırmakta,

farklı kültürel yapılar arasında meydana gelen diyaloglar aracılığıyla bireylere farklı perspektiflerden bakabilme becerisi kazandırmakta, farklılıklara hoşgörü ile yaklaşılmasını sağlamaktadır. Bu süreçte aynı ortamda yer alan bireyler, karşılıklı olarak birbirlerinin kültürel gelişim süreçlerini etkilemektedirler.

Üniversite eğitiminin çok kültürlü eğitime ilişkin bakış açısını üzerinde olumlu etki yaptığını belirten görüşler içerisinde farklı kültürlerden bireylerle ortak yaşantı ve deneyim kazandırması, farklı kültürlerle uyum içerisinde yaşamayı öğretmesi, farklı kültürlerle iç içe olan eğitsel ve sosyal bir yaşam alanı sağlaması, herkesin eşit haklara sahip olması gerektiği bilincini kazandırması, farklı kültürlerden insanlarla bir araya getirerek onları benimsemeyi kolaylaştırması, farklılıkları zenginlik olarak görmeyi sağlaması, önyargıları ortadan kaldırması, farklı kültürlerden arkadaş edinme imkânı sağlaması, öğrenci değişim programları aracılığıyla farklı kültürlerle birlikte olma imkânı sağlaması, yabancı dil bölümünde okumanın sağladığı avantajlar, öğretim elemanlarının farklılıklara karşı sergilemiş oldukları olumlu tavırlar yer almıştır.

Üniversite öğrencileri, toplumsal rol belirleme aşamasında olan, toplumsal kimlik edinme süreci yaşayan bireylerdir. Toplumun kültürel sınırları ve bu anlamda sağladığı imkânlar, gençlerin aidiyet duygularını ve kimliklerini şekillendirmektedir (Şahin, Şahin Fırat ve Zoraloğlu, 2010). Bu şekillenme sürecinde üniversitelerinde oldukça önemli bir role sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü üniversiteler öğrencilere farklı kültürel deneyimler kazandırmakta, farklı kültürel yapıların yer aldığı eğitsel ve sosyal bir yaşam alanı sağlamakta, farklı kültürlerden insanlarla bir araya getirerek onları benimsemeyi kolaylaştırmaktadır.

Türkiye’de artan küreselleşmenin de etkisiyle birçok yabancı öğrenci Erasmus, Sokrates gibi Avrupa Birliği Eğitim Programları ile ülkemize gelebilmektedir. Bu programlar farklı kültürlerden gelen gençlerin kaynaşmasını sağlayarak, öğrencilere hoşgörü, saygı, anlayış kazandırmakta, huzurlu bir ortamın oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Etnik köken, cinsiyet, din, dil ayrımcılıklarının yapılmadığı, farklılıklara saygı ilkesiyle oluşturulan bu ortamlarda, bireylerin barış kültürünü kazanmaları da kolaylaşmaktadır (Demir ve Demir, 2009). Bireylerin farklı kültürel yapılara sahip bireylerle sağlıklı bir iletişim gerçekleştirebilmeleri için önyargılarından kurtulmuş olmaları gerekmektedir. Etkili bir iletişimin önündeki en büyük engel önyargılardır. Üniversitelerin de farklı kültürlerdeki bireyleri bir araya getirmesi sebebiyle, farklı kültürlerle sahip bireylerin ortak yaşantı ve deneyim kazanmalarına, farklılıkları benimsemelerine ve mevcut ön yargılarını ortadan kaldırmalarına yardımcı olduğu söylenebilir.

Açık uçlu sorular incelendiğinde öğretmen adaylarının “sosyal medyanın çok kültürlü bakış açısına olan etkisi” ile “üniversite eğitiminin çok kültürlü eğitime ilişkin bakış açısına etkisi” ne ilişkin görüşlerinin benzer olduğu görülmüştür. Sosyal medya, ortamları içerisinde bireyler ve topluluklar barındıran, bireyler ve toplulukları birbirlerine bağlayan ve aralarındaki iletişimi ve etkileşimi sağlayan iletişim kanallarıdır (Özel, 2012). Üniversitede bu kanallardan birisi olarak düşünülebileceği için çok kültürlü eğitime ilişkin benzer etki yapmaları beklenen bir sonuçtur. Bu durum sosyal medyanın günlük hayata benzer özellikler taşıması ile de açıklanabilir. Yapılan bir çalışmada da bu yorumu destekleyici şekilde öğrenciler, Facebook’u sosyal hayatla özdeşleştirmişlerdir (Eren, Çelik ve Aktürk, 2014).

ÖNERİLER

1. Araştırmada öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%70.9) sosyal medya kullanımının çok kültürlü bir bakış açısı kazandırabileceğini düşündükleri

- görülmüştür. Dolayısıyla sosyal medya ortamlarının öğretmen adaylarına çok kültürlü bakış açısı kazandırmak için kullanılmasını önerilebilir.
2. Yapılan araştırmanın sonucuna göre üniversiteler eğitim öğretim sürecinde öğretmen adaylarına çok kültürlü bir bakış açısı kazandırabilmektedir. Öğretmen adaylarının kazandıkları bu bakış açısını destekleyebilmek için bu konuda deneyim edinmeleri sağlanmalıdır. Bu kapsamda da öğretmenlik uygulaması dersinde farklı kültürel yapılara sahip okullarda görevlendirilmeleri sağlanabilir.
 3. Elde edilen sonuçlara göre sosyal medya kullanımı çok kültürlü bir bakış açısı kazandırmaktadır. Ancak yapılacak başka araştırmalar tarafından da bu sonucun teyit edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.
 4. Eğitim öğretim sürecinde öğretmen adaylarına çok kültürlü bir bakış açısı kazandırabilmek için öncelikle üniversitelerin çok kültürlü eğitimle ilgili sağladığı imkânları ele alan çalışmalar yapılmalı, var olan durum ortaya konularak gerekli iyileştirici düzenlemelerin yapılmasına katkı sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Altunay, M.C. (2010). Twitter: Gündelik Yaşamın Yeni Rutini Pıt Pıt Net, 6. *Ulusal İletişim Öğrencileri Sempozyumu*, Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi, Eskişehir.
- Ameny Dixon, G. M. (2004). Why Multicultural Education is More Important in Higher Education Now Than Ever: A Global Perspective. *International Journal Of Scholarly Academic Intellectual Diversity*, 8(1), 1-9.
- Aydın, H. (2013). *Dünya’da ve Türkiye’de Çok Kültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Aydoğan, F. (2010). ‘İkinci Medya Çağı’nda Gözetim ile Kamusal Alan Paradoksunda İnternet’, *İkinci Medya Çağında İnternet*, der. F.Aydoğan, A. Akyüz, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Babacan, M. E., Haşlak, İ. & Hira, İ. (2011). Sosyal Medya ve Arap Baharı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2).
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/akademikincelemeler/article/view/5000049773>
- Banks, J.A. (1995). Multicultural education and curriculum transformation . *Journal of Negro Education*, 64(4), 390-400.
- Banks, J. A. (2004). Teaching for Social Justice, Diversity and Citizenship in a Global Word. *The Educational Forum*. Volume: 68.
- Banks, J. A. (2008). *An Introduction to Multicultural Education*. Boston, MA: Pearson Publication.
- Banks, J. A. (2009). *The Routledge International Companion to Multicultural Education*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Banks, J. A. (2013). *Çok Kültürlü Eğitime Giriş*. H.Aydın Çev. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başarır, F. (2012). Öğretmen Adaylarının Çok Kültürlü Eğitime İlişkin Görüşlerinin ve Öz-Yeterlik Algılarının Değerlendirilmesi (Erciyes Üniversitesi Örneği). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

- Başbay, A. & Kağnıcı, D. Y. (2011). Çok Kültürlü Yeterlik Algıları Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 36(161), 199-212. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/872>
- Beşirli, H. (2011). Erkal'a Göre Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Çok Kültürlülük ve Kimlik. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*. Sayı:43.
- Binark, M., Toprak, A., Yıldırım, A., Aygül, E., Börekçi, S. & Çomu, T. (2009). *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: "Görülüyorum Öyleyse Varım!"* (1. Baskı). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Bohn, A.P. & Sleeter, C.E. (2000). *The Phi Delta Kappan*. Vol. 82, No. 2.
- Bostancı, M. (2010). Sosyal Medyanın Gelişimi ve İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Boyd, D. M. (2008). American Teen Sociality in Networked Publics (Unpublished Doctoral Dissertation). Berkeley Üniversitesi, California.
- Büyüksener, E. (2009). Türkiye'de Sosyal Ağların Yeri ve Sosyal Medyaya Bakış. XIV. *Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri*, Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Castells, M. (2005). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum, Kültür*. (E.Kılıç Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çingay, A. (2015). Sosyal Medyanın Kitleleştirici ve Yalnızlaştırıcı Etkisi, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Demir, A. & Demir, S. (2009). Erasmus programının kültürler arası diyalog ve etkileşim açısından değerlendirilmesi (Öğretmen adaylarıyla nitel bir çalışma). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9). http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi9pdf/demir_aysinsemra.pdf
- Düvenci, A. (2012). Ağ Neslinin İnternet Kullanımı Üzerindeki Sosyal Medya Etkisinin Sosyal Sapma Yaklaşımı İle İncelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Eren, F., Çelik, İ. & Aktürk, A. O. (2014). Ortaokul öğrencilerinin facebook algısı: Bir metafor analizi [Secondary school students' perceptions of Facebook: A metaphor analysis]. *Kastamonu Education Journal*, 22(2), 635-648. <http://79.123.169.199/ojs/index.php/Kefdergi/article/view/191/102>
- Griffin, E. (2003). *A First Look at Communication Theory (Fifth Edition)*. NY: McGraw-Hill Companies, Inc.
- Günay, R. & Aydın, H. (2015). Türkiye'de Çok Kültürlü Eğitim İle İlgili Yapılan Araştırmalarda Eğilim: Bir İçerik Analizi Çalışması. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 40(178), 1-22. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/3294>
- Hidalgo, F., Chavez, R. & Ramage, J. (1996). Multicultural Education: Landscape For Reform In The TwentyFirst Century. John Sikula (senior ed.), Handbook of Teacher Education. New York: Macmillan.

- Hoffer, E. (2003). *Kesin inançlı* (H. Şipal Çev.). Ankara: Yeryüzü Yayıncılık.
- İşlek, M. S. (2012). Sosyal Medyanın Tüketici Davranışlarına Etkileri: Türkiye'deki Sosyal Medya Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma. Yayımlanmamış yüksek lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi (20. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. Ankara: Bilim Yayınevi.
- Kaya, I. & Aydın, H. (2014). Çoğulculuk, Çokkültürlü ve Çokdilli Eğitim. Ankara: Anı Yayınları.
- Kaya, K. & Tuna, M. (2008). İlköğretim çağındaki çocukların sosyalleşmesinde televizyonun etkisi, DÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (5)17, ss.159-182. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/118016>
- Kılıç, Ç. (2015). Gündem Belirleme Kuramı Çerçevesinde Siyasal Karar Verme Sürecine Sosyal Medya Etkisinin İncelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Kızıllarlan, A. (2012). Sosyal Medyanın Toplum Üzerindeki Etkilerine Eleştirel Bir Yaklaşım. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Köktürk, Ş. & Ak, E. (2013). Küreselleşme Çarkında Avrupa Birliğinin Çok Kültürlülük ve Çok Dillilik Çabaları. *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi* (2013-1). http://www.fed.sakarya.edu.tr/arsiv/yayinlenmis_dergiler/2013_1/2013_1_S4.pdf
- McLuhan, M. (1964). *Understanding Medya: The Extention of Man*. London and New York. http://robynbacken.com/text/nw_research.pdf Erişim: 10.03.2017
- Morley, D. & Robins, K. (1995). *Spaces of Identity. Global Media, Electronic Landscapes and Cultural Boundaries*. London: Routledge.
- Nieto, S. M. (2003). Profoundly Multicultural Questions. *Educational Leadership*, 60(4).
- Nieto, S. & Bode, P. (2008). *Affirming diversity, The Sociopolitical context of multicultural education (5th ed.)*. Boston: Allyn & Bacon.
- Özel, M. (2012). “Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanımını ve Üniversitelerde Dijital Pazarlama İletişimi Uygulamalarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Özen, İ. N. (2012). İletişim Bilimleri Bağlamında Sosyal Medya ve Sosyo- Kültürel Değişim. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Polat, S. (2009). Öğretmen Adaylarının Çok Kültürlü Eğitime Yönelik Kişilik Özellikleri. *International Online Journal of Educational Sciences*, 1(1), 154-164. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ilkonline/article/view/5000082889>
- Reitz, J. (2009). Assessing Multiculturalism as a Behavioural Theory. In R. Breton, K. Dion and K. Dion (Ed.), *Multiculturalism and social cohesion: potentials and challenges of diversity*, New York: Springer.

- Sarı, M. (2014). Sosyal Medyanın Sosyal Hareketler Üzerindeki Etkisi: Gezi Parkı Platformu Örneği. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Scott, P. (2002). Küreselleşme ve Üniversite: 21. Yüzyılın Önündeki Meydan Okumalar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(1), 193–208. <http://oldsite.estp.com.tr/tr/makale.asp?ID=295&act=detay>
- Shao, G. (2009). Understanding The Appeal of User-Generated Media: A Uses and Gratification Perspective, *Internet Research*, Vol: 19, Issue: 1, pp.7-25.
- Şahin, İ., Şahin Fırat, N. & Zoraoglu, Y. R. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Düşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 1 (11), 20–38. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/57026>
- Tekinalp, Ş. & Uzun, R. (2006). *İletişim araştırmaları ve kuramları*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Yakışır, A.N. (2009). Modern Bir Olgu Olarak Çok Kültürlülük. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yazıcı, S., Başol, G. & Toprak, G. (2009). Öğretmenlerin Çok Kültürlü Eğitim Tutumları: Bir Geçerlik Güvenirlik Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 229-242. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/hunefd/article/view/5000048458>
- Yegen, C. (2013). Demokratik ve Kamusal Bir Alan Olarak Sosyal Medya. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2). <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/20423>